

МИСТЕЦЬКИЙ ЗАПОВІТ МИХАЙЛА ФІГОЛЯ

до 90-річчя від дня народження
художника, мистецтвознавця, педагога, громадського діяча

Анотація. *Стаття присвячена 90-літтю від Дня народження художника, мистецтвознавця, педагога, громадського діяча Михайла Фіголя. Означено основні віхи життя і діяльності М.Фіголя. Проаналізовано творчий і науковий здобуток у царині малярства, графіки, мистецтвознавства.*

Ключові слова: *Михайло Фіголь, мистецтво, малярство, графіка, мистецтвознавство.*

Мистецьким заповітом Михайла Павловича Фіголя є його життя і творчість. Михайло Фіголь належав до когорти атлантів культури і мистецтва України другої половини ХХ ст. Його статечна постать не приховувала аристократизм духу. Він не пішов з життя немичним і безпорадним, хоч згас, як свічка, яскраво і швидко. Він пішов у засвіти свідомим і сильним, залишивши по собі величезний творчий спадок, який ще й досі належним чином не осмислений і не поцінований.

Працювати і творити, вивчати і знати, любити і поважати, вірити і мрійяти – таким може бути його послання, заповіт нащадкам. Творчість Михайла Фіголя, як мистецька програма, як мистецький код промовляє про необхідність невтомно і творчо працювати, вивчати і знати історію, шанувати рідну землю, природу, поважати чужу культуру й любити свою, як і своїх сучасників, рідних та близьких, вірити у здійснення мрій.

Широко відомі хрестоматійні живописні твори Фіголя історичної тематики: «Олекса Довбуш» (1979 р.), «Епос Карпат. Захар Беркут» (1981 р.), «Галицька Трійця» (1986-1987 рр.), «Галицька трагедія. Настасія» (1987 р.), особливо «Галич 1221 р. Данило Галицький і новгородський князь Мстислав Удалий» (1977 р., до речі, розміри цієї роботи 206 х 296 см), та ін. Характерна цим творам епічна монументальність є наслідком глибокого вивчення історичного контексту у поєднанні із практичними засобами образотворення. У цих творах яскраво виявлені стилістичні особливості образотворчої мови художника.

Нещодавно, вчергове, актуалізувалася ідея відбудови Успенського собору у Крилосі, який, як відомо, на якийсь метр чи два у плані був меншим від Софійського собору у Києві. За традицією, думки галичан розділилися: варто будувати чи ні, адже не відомо яким був собор... А Фіголь знав як виглядав Успенський собор! Якщо уважно розглянути зображення цього собору у творах Фіголя «Крилоське Успення» (1986-1987 рр.), або в центральній частині триптиха «Галич XIII ст. Тривога» (1982 р.), то для архітекторів і будівельників не буде проблемою відтворити головний собор Давнього Галича.

Художник Михайло Фіголь виконав десятки сотень пейзажів у різних стилях, манерах, техніках. Хтось із львівських мистецтвознавців назвав Фіголя портретистом Карпат. У його пейзажному доробку рідний Крилос, карпатські мотиви у різні пори року, Говерла, смереки, Ворохта, береги Дністра та Пруту, пейзажні замальовки з численних мандрівок Україною і закордоном. У той же час, мало кому із поціновувачів творчості Фіголя відомо про натюрморти, які були у його живописному доробку. Навіть не повний їх перелік засвідчує про виразне мистецьке кредо Фіголя як усвідомленого ментально українського художника: «Натюрморт з бандурою» (1962 р., де перед бандурою два томака Кобзаря), «Натюрморт з калиною» (1971 р.), «Натюрморт з гуцульською вазою» (1971 р.).

Михайло Фіголь плідно працював у жанрі портрету. Цікавими є його автопортрети. Широко відомі зображення історичних постатей, таких як «Роксолана» (1970 р.), «Василь Стефаник» (1971 р.), «Марко Черемшина» (1974 р.), «Леся Українка» (1976 р.), «Іов Княгиницький» (1981 р.), «Ярославна» (1985 р.) тощо. Також М.Фіголь виконав численні портрети сучасників. Серед них портрети Ксені (1962), дитячого лікаря (дружини, 1964 р.), Дениса Іванцева (1973 р.), Христини Сорохтей (1974 р.), Степана Пушика (1977 р.) та ін. Портрет матері Михайло Павлович не завершив. Чи були на те причини, чи то свідомий хід художника – не відомо, бо хіба можна у якийсь спосіб сповна висловити своє відношення до мами. Хто зміг намалювати свою любов до матері? Мама завжди недомальована, недовіддячена, недолюблена.

Як графік, Михайло Фіголь, у першу чергу знаний як автор серії «Володарі Галицько-Волинського князівства» (1986-1987 рр., 17 робіт), розтиражовані як станкові твори, як навчальні посібники, як поштівки, вони стали іконографічними першовзорами. Цікавими є рисунки, начерки, замальовки М.Фіголя. Він малював олівцем, вуглем, пером-тушшю, пастеллю, фломастером, використовував мішану техніку. Постійн робив начерки і замальовки під час подорожей, навіть на зборах і засіданнях.

Окрім відомих живописних, графічних творів Михайло Фіголь долучився до виконання мозаїк для автопавільйонів Франківщини, зокрема у Рогатині, в селах Насташині, Поплавниках, Старуні, Ценжеві, Вербилівці. У його творчому доробку монументальні твори у техніці сграффіто, мозаїки зі смальти, кераміки, скла; темперні і воскові розписи, а також розписи вітражів, ткацтво, художній метал тощо.

Оглядати твори Фіголя цікаво як у композиції загалом, так і в деталях. Щоб переконатися у цьому, досить глянути на виразний силует коня у творі «Свідок сивої давнини», де зображено храм Пантелеймона поблизу Галича (1981 р., до речі, М.Фіголь знав назви усіх деталей кінської упряжі, воза). Авторське «я» в образотворах Михайла Фіголя – майже відсутнє, спершу ідея, тема, подія... В «Довбуші» – Довбуш, в пейзажі – пейзаж, в портреті – портретований, а не автор портрету. Це наче докір багатьом витворам сучасного мистецтва, де в першу чергу таким собі самодостатнім і самозакоханим нарцисом є автор.

Своїм учителем у мистецтві Фіголь вважав Михайла Зорія. У 1967 р. був прийнятий у члени Спілки художників СРСР. Великий резонанс мали його персональні виставки 1977, 1982, 1986, 1988 років. Він брав участь у численних виставках в Україні й закордоном. був Заслуженим художником України. Попри міцну реалістичну академічну школу Фіголь сформував свою своєрідну декоративну образотворчу мову в основі якої були принципи середньовічного сакрального мистецтва творчо переосмислені М.Бойчуком, а також мистецькі прийоми М.Реріха та Р.Кента. Поважав польського художника Я.Матейка за те, що той у своїх творах возвеличує Батьківщину.

Михайло Павлович Фіголь автор численних буклетів і каталогів, статей у періодиці та публікацій у фахових виданнях про мистецтво і мистців Прикарпаття. До речі, перші публікації Михайла Фіголя в обласній періодиці були у 1957 р., коли йому виповнилося 30 років, тобто 60 років тому і стосувалися вони допису про молодих художників Прикарпаття та виставки картин Дрогобицьких художників у Станіславі.

Ним написаний сценарій для львівського телебачення про художника Ярослава Пстрака. Навчався Фіголь у Ленінградському Інституті живопису, скульптури та архітектури ім. І.Рєпіна Академії мистецтв СРСР, де разом з друзями облаштував майстерню-музей Тараса Шевченка. Він був першим кандидатом мистецтвознавства на Прикарпатті. Його кандидатська дисертація стосувалася української сатиричної графіки кін.ХІХ – поч.ХХ ст. Докторська дисертація – про мистецтво Давнього Галича трансформувалась у великоформатне науково-мистецьке видання.

Перу Фіголя мистецтвознавця належать наукові розвідки про образотворче мистецтво Румунії, народне мистецтво Гуцульщини; про творчість художників Я.Пстрака, О.Сорохтея, І.Труша, В.Касіяна, М.Бринського, О.Новаківського та інших. Писав він також про художників-сучасників О.Шеванюка, Н.Юзефович, В.Голубєва, М.Симашкевич, С.Кириченка, Н.Клейн, О.Заливаху та ін.

Велика роль належить Михайлу Фіголю у культурно-мистецькому житті нашого краю. Безпосередньо і опосередковано він дотичний до організації Товариства художників, Спілки художників, Дитячої художньої школи, Художнього музею (тепер Музей мистецтв Прикарпаття), Національного заповідника «Давній Галич». Якби не Фіголь, не зберігся б іконостас А.Манастирського в Успенській церкві с.Крилос, не постав би кінний пам'ятник королю Данилу у Галичі і ще багато добрих справ зробив він, незважаючи на те, що не був членом комуністичної партії.

Завдяки титанічним зусиллям Михайла Павловича Фіголя в Івано-Франківську при Педагогічному інституті (тепер Прикарпатський національний університет ім.В.Стефаника) постав художньо-графічний факультет (тепер Інститут мистецтв Прикарпатського національного університету ім.В.Стефаника), де від 1964 р., до завершення земного життя у 1999 р. він працював як викладач, доцент, завідувач кафедрою, професор. Михало Павлович був чудовий організатор навчального процесу, уважний педагог, блискучий та емоційний лектор, дивовижний наставник. У Ворохті при Фіголі з'явилася база для студентської пленерної практики, у СШ №23 школа образотворчого мистецтва. Ректор університету І.Є.Цепенда до численних чеснот професора Фіголя нещодавно долучив ще одну, ним було відзначено Фіголя як доброго селекціонера, адже саме він дав дорогу в життя багатьом сьогоднішнім художникам, педагогам, ученим.

Михайло Фіголь був зятим книголюбом. Його бібліотека налічує близько 8 000 книг, серед яких дороговартісні мистецькі альбоми. Його археологічні зацікавлення стали темою наукових розвідок. Був він пристрасний колекціонер і збирач творів мистецтва. Співав у хорі. Мав багато вірних друзів і поодиноких недругів-зздрісників. Він багато подорожував. Був у Індії, Угорщині, Чехословаччині, Югославії, Румунії, Австрії, Греції, Єгипті, Кіпрі, Туреччині, Італії, Франції, Болгарії, Канаді. Він був мрійником...

Фіголь мріяв щоб у місті молодь ходила з етюдниками. Мріяв створити величний твір про коронування Данила Галицького. Мріяв про щасливу Україну. Мріяв про монастир у Крилосі (монастир «фіголітів»), де б монахи, окрім молитов, займалися мистецтвом іконопису, де була б бібліотека,

скрипторій, де б займалися виноробством. При частуванні «фіголівським» вином з усмішкою любив повторювати, що він найкращий винороб серед художників і найкращий художник серед виноробів.

Про таких як Михайло Фіголь кажуть: «Він був людиною свого часу» – так кажуть про діячів радянського періоду наче виправдовуючи їх діяльність. Звичайно, Фіголь був людиною свого часу, ще більше людиною княжої доби чи ренесансу, а ще більше Людиною майбутнього, художником і учителем, мистецтвознавцем і громадським діячем, практиком і мрійником. Для нього затісним є визначення «портретист Карпат», про що переконливо засвідчує життєвий шлях і мистецький спадок незабутнього Михайла Павловича Фіголя.